

Den första frihetens försvarare

Jacob Rudolfsson

Biträdande generalsekreterare för Svenska evangeliska alliansen

jacob.rudolfsson@sea.se

Under hösten 2013 fick jag möjligheten spendera tre månader i Washington DC i syfte att studera utmaningar mot religionsfriheten i Västvärlden vid en av de ledande tankesmedjorna. För en person med ett stort intresse för politik och samhällsdebatt samt en fascination för USA var det en dröm som gick i uppfyllelse. Samtidigt bjuder den amerikanska huvudstaden på mer än dagspolitik; för den historiskt intresserade finns det mycket att ta del av.

Vid utkanten av *The National Mall* i Washington DC ligger Jeffersonmonumentet, en tempelliknande byggnad uppförd till minne av landets tredje president och huvudförfattare till den amerikanska självständighetsförklaringen, Thomas Jefferson. På insidan av monumentet finner man en rad Jeffersoncitater. Ett av dessa lyder:

Almighty God hath created the mind free. All attempts to influence it by temporal punishments or burthens...are a departure from the plan of the Holy Author of our religion...No man shall be compelled to frequent or support any religious worship or ministry or shall otherwise suffer on account of his religious opinions or belief, but all men shall be free to profess and by argument to maintain, their opinions in matters of religion. I know but one code of morality for men whether acting singly or collectively.

Även om Thomas Jefferson inte bekände sig till ett religiöst samfund utan såg sig

själv som deist, tron att Gud har skapat världen men inte längre är engagerad i världen, var han som så många andra av grundfäderna av den bestämda uppfattningen att staten skulle hålla sig borta från sina medborgares religiösa övertygelser. I ett brev¹ till en baptistförsamling i Danbury, Connecticut, 1802 understryker Jefferson detta med att skriva att det första tillägget i Bill of Rights (bland amerikaner känd som den ”första friheten” och som behandlar religions-, yttrande-, tryck- och mötesfrihet) innebär en ”separation mellan kyrka och stat”. Separationen mellan kyrka och stat, i dess ursprungliga betydelse, innebär alltså inte att religiösa övertygelser ska hållas borta från offentligheten eller att kristna värderingar inte får påverka politiska beslut, utan att staten inte ska ta ställning i teologiska frågeställningar. Samtidigt är det detta som både politiska och kulturella kommentatorer ser hända i USA.

Ett exempel på detta är debatten kring president Barack Obamas sjukvårdsreform från 2011, i amerikansk folkmun ”HHS mandatet” eller ”Obamacare”. Utifrån en svensk kontext är det en välmenad lagstiftning men den innehåller vissa problematiska delar. Bland annat kräver den att universitet, hjälporganisationer och företag – även de som grundar sig på en religiös övertygelse (kyrkor och andra ”religiösa arbetsplatser” är undantagna) – måste tillhandahålla sterilisering och preventivmedel som kan framkalla aborter, vilket strider mot djupa religiösa och

etiska övertygelser, i synnerhet hos katolska institutioner. Om kraven inte tillmötesgår väntar stora böter.

År 2012 erbjöd den amerikanska regeringen en anpassningstid för att kunna revidera sina övertygelser. Men som Hannah Smith, jurist på den religiöst obundna *Becket Fund for Religious Liberty* uttryckte det: "I grund och botten säger regeringen; 'Vi tar era religiösa principer på allvar, så vi ger er ett år till att komma över dem'". Domstolsprocessen pågår fortfarande och involverar 37 universitet, 40 religiösa välgörenhetsorganisationer (bland annat den romerskkatolska nunneorden The Little Sisters of the Poor som bedriver hjälpverksamhet bland fattigpensionärer) och 15 stift som protesterar mot tvånget att tillhandahålla tjänster som strider mot deras övertygelser. Nyligen gav Högsta domstolen The Little Sisters of the Poor rätt i frågan om tvånget att tillhandahålla preventivmedel och förbjöd regeringen att bötfälla dem. Obamas kommentar till domen var något som flera egentligen hade velat höra innan domstolsprocesserna drog igång: "Den praktiska konsekvensen blir att kvinnor fortfarande kommer kunna få preventivmedel, om de har en sjukförsäkring. Och vi tillmötesgår på ett korrekt sätt religiösa institutioner som har invändningar mot preventivmedel."² Alltså: tvånget var helt onödigt.

Den amerikanska debatten kring religionens roll i samhället handlar till stor del om hur religionsfrihetsbegreppet ska definieras. Det första tillägget i Bill of Rights garanterar "det fria utövandet av religion" och nämner inget om enbart friheten att tro. Samtidigt är det den senare definitionen, alternativt "friheten att tillbe" (eng. "freedom of worship") som använts allt flitigare i den amerikanska religionsdebatten från ledande politiker.

Denna reducering av religionsfrihetsbegreppet har inte oväntat mött motstånd. 2012 skrev den katolske *New York Times*-kolumnisten Ross Douthat en uppmärksammas krönika där han pekar på hur Obamacare "skyddar friheten att tillbe, vilket den gör. Men knappast en genuin fri religionsutövning".³ Thomas Farr, direktor för Georgetown universitetets Religious Freedom Project och tidigare chef för det internationella religionsfrihetsarbetet vid amerikanska utrikesdepartementet, har sagt att "lagen tvingar katolska och andra kristna institutioner att antingen överge sina grundläggande övertygelser eller betala böter som kan försätta dem i konkurs".⁴

I samband med förra årets beslut i Högsta domstolen om samkönade äktenskap i USA har frågan om den federala regeringens inblandning i kyrkans och samfunds inre angelägenheter återigen dykt upp. Privata näringsidkare som fotografer, bagare och florister, som pga sina övertygelser om att äktenskapet är mellan en man och en kvinna och därmed tackat nej till att facilitera samkönade vigslar, har stämts för diskriminering. Det handlar alltså inte om särbehandling av homosexuella kunder, utan om att vara en del av samkönade vigslar.

Under de muntliga förhandlingarna öppnade president Obamas egen advokat Donald Verilli för att kristna skolor med en traditionell äktenskapssyn kan förlora sin icke skattepliktiga status. "Jag förnekar det inte, det kommer att bli ett problem", sa Verilli. Bara några dagar efter att Högsta domstolen kört över alla delstaterna demokratiska processer, argumenterade en av New Yorks kolumnister, Mark Oppenheimer, i *Time Magazine* för att avskaffa religiösa organisationers skattebefrielse.

Rather than try to rescue tax-exempt status for organizations that dissent from settled public policy on matters of race or sexuality, we need to take a more radical step. It's time to abolish, or greatly diminish, their tax-exempt statuses.⁵

Ryan T. Anderson, författare, och fellow vid Heritage Foundation, skriver i *Truth Overruled: The Future of Marriage and Religious Freedom* om de framtida friktionsytorna kring den nya äktenskapsdefinitionen och debatten om religionsfrihet i USA:

If we're going to disagree over the nature and purpose of marriage, then protecting the religious liberty rights to dissent – to speak that dissent and to act on that dissent – is essential. The federal government and the states must protect the rights of Americans and the associations they form – both nonprofit and for-profit – to speak and act in the public square in accordance with their beliefs.⁶

Det är inte statens uppgift att avgöra vare sig individers eller kyrkans teologi eller korrigera hur religiösa samfund tolkar sina urkunder. Som James Madison, USA:s fjärde president och även kallad konstitutionens fader pga sitt bidrag till konstitutionens innehåll, sa i ett tal i Representanthuset 1789:

The civil rights of none, shall be abridged on account of religious belief or worship, nor shall any national religion be established, nor shall the full and equal rights of conscience be in any manner, or on any pretext infringed.

En dryg timmes cykeltur från förorten Alexandria, vid Potomacfloden, ligger Mount Vernon där USA:s förste president, George Washington, hade sitt hem. Herrgården är idag restaurerad både på

in- och utsidan och fungerar som ett museum med tidstypiska möbler. Samtidigt huserar herrgården en mängd saker från Washingtons privata samling. En av dem fångade min blick när jag klev in genom herrgårdens huvudingång – en stor gammal järnnyckel i ett glasskåp hängandes på vänstra väggen. I *A Free People's Suicide*,⁷ vilket är en dyster diagnos av det amerikanska samhällets frihetsideal, skriver Os Guinness om nyckeln som tidigare hängde i den franska fästningen Bastiljen, som stormades 14 juli 1789 och som ses som startskottet till den franska revolutionen. Markisen av Lafayette, som kämpade i både den amerikanska och franska revolutionen, hade sänt nyckeln tillsammans med den politiske tänkaren och gemensamme vännen Thomas Paine som gåva till George Washington.

Nothing better symbolized the outbreak of the French Revolution, Lafayette's gift was designed to say just how much the French Revolution owed to [...] Washington. "It is a tribute," he wrote in the letter accompanying the key, "Which I owe as A Son to My Adoptive father, as an Aide de Camp to my General, as a missionary of liberty to its patriarch." To which Thomas Paine added his own comment: "That the principles of America opened the Bastille [sic] is not to be doubted, and therefore the Key comes to the right place."

Guinness kommenterar: De amerikanska grundfädernas betoning på "ordered liberty" (ung. frihet under ansvar) och hållbar frihet – att de religiösa samfunden förblir fria från statlig inblandning – och inte bara på själva frihetskampen, liknar nyckeln i Washingtons hem; historiskt är den iögonfallande samtidigt är den enbart av antikvariskt intresse för dagens amerikaner.

Alla var dock inte lika entusiastiska som Paine och Lafayette inför frihetsprincipernas varaktighet. Efter det amerikanska författningskonventet 1787, då USA:s författning slogs fast och Washington valdes till landets förste president, tillfrågades Benjamin Franklin, statsman, vetenskapsman, författare (redan då en levande amerikansk legend), av en dam på gatan "Vad är det vi har fått?", varpå han

svarade: "En republik, om ni kan behålla den".

Oavsett vilken kandidat – republikan eller demokrat – som efter valet svär eden att "bevara, beskydda och försvara USA:s konstitution" hänger det öppna och fria samhället inte på presidenter utan liksom på Franklins tid – på landets medborgare. Det är deras uppgift att bevara, beskydda och försvara den "första friheten".

Noter

1. <https://www.loc.gov/loc/lcib/9806/danpre.html> (hämtad 2016-05-19)
2. <http://www.becketfund.org/pres-obama-confirms-hhs-mandate-unnecessary/>
3. http://www.nytimes.com/2012/07/29/opinion/sunday/douthat-defining-religious-liberty-down.html?_r=2 (hämtad 2016-05-19)
4. <http://repository.berkeleycenter.georgetown.edu/130930FarrChargeKeepChristianResponsibilityGlobalCrisisReligiousFreedom.pdf> (hämtad 2016-05-19)
5. <http://time.com/3939143/news-the-time-to-end-tax-exemptions-for-religious-institutions/> (hämtad 2016-05-19)
6. (Washington: Regnery, 2015), 108.
7. (Downers Grove: InterVarsity Press, 2012), 188.